

УДК 811'272 : 378.14

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-9\(27\)-132-142](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-9(27)-132-142)

Бунечко Артур Миколайович старший викладач мовного відділу, Київський інститут Національної гвардії України, вул. Оборони Києва, 7, м. Київ, 03179, тел.: (098) 078-75-59, <https://orcid.org/0000-0002-3732-176X>

Лещенко Анжеліка Вячеславівна викладач кафедри мовної підготовки, Київський інститут Національної гвардії України, вул. Оборони Києва, 7, м. Київ, 03179, тел.: (098) 846-90-19, <https://orcid.org/0000-0001-5871-0871>

АНГЛІЙСЬКА МОВА ЯК ЗАСІБ БОРОТЬБИ З РУСИФІКАЦІЄЮ: АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ОПИТУВАННЯ КУРСАНТІВ КІНГУ

Анотація. Мета статті полягала в дослідженні мовного питання в Україні під час повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України та взаємозв'язок між знаннями мов та здатністю молодого покоління військовослужбовців протистояти впливу русифікації в інформаційному просторі. Робота містить аналіз мовного ландшафту, русифікації українського народу та небезпек інформаційної війни в сучасній Україні. Авторами статті представлені результати соціологічного опитування, проведеного в Київському інституті Національної гвардії України (КІНГУ) серед курсантів перших-четвертих років навчання бакалаврського рівня не філологічних спеціальностей. Опитування мало на меті з'ясувати їх погляди на мовні питання в умовах повномасштабного вторгнення, що супроводжувалися детальним аналізом даних. Оцінювалося сприйняття процесу русифікації, що триває в українському суспільстві, а також потенціал вивчення англійської мови для боротьби з русифікацією. Дані анонімного опитування відображенні у вигляді діаграм та графіків, які ілюструють мовну динаміку використання російської мови курсантами інституту в різних сферах життя – вдома, на роботі, під час навчання, а також при споживанні контенту для особистого та професійного розвитку. Результати дослідження показали, що нестача україномовних матеріалів, обмежене володіння англійською мовою та небажання виходити із зони комфорту сприяють поширенню російської мови в різних сферах. Однак більшість військовослужбовців позитивно оцінюють потенціал англійської мови у протистоянні русифікації,



вважаючи, що підвищення рівня володіння іноземною мовою сприятиме зменшенню використання російської. Подальші дослідження можуть зосереджуватися на вивченні стратегій, спрямованих на вдосконалення навичок володіння англійською мовою та залучення військовослужбовців до споживання англійськомовного контенту.

Ключові слова: українська мова, русифікація, мовне питання, соціологічне опитування, військовослужбовці, англійська мова.

Bunecho Artur Mykolaiovych Senior Lecturer of the Language Department, Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine, Oborony Kyieva St., 7, Kyiv, 03179, tel.: (098) 078-75-59, <https://orcid.org/0000-0002-3732-176X>

Leshchenko Anzhelika Viacheslavivna Lecturer of the Department of Language Training, Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine, Oborony Kyieva St., 7, Kyiv, 03179, tel.: (098)846-90-19, <https://orcid.org/0000-0001-5871-0871>

THE ENGLISH LANGUAGE AS A MEAN AGAINST RUSSIFICATION: ANALYSIS OF KINGU CADETS SURVEY RESULTS

Abstract. The purpose of the article is to study the language issue in Ukraine during the full-scale invasion of Ukraine by the Russian Federation and the relationship between language proficiency and the ability of the young generation of military personnel to resist the influence of Russification in the information space. The study analyzes the linguistic landscape, the Russification of the Ukrainian people, and the dangers of information warfare in modern Ukraine. The article's authors present the results of a sociological survey conducted at the Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine (KINGU) among first- to fourth-year cadets of non-linguistic specialities. The survey aimed to find out their views on language issues during the full-scale invasion, and a detailed data analysis accompanied it. The survey assessed the perception of the ongoing Russification process among Ukrainian society and the potential of learning English to combat Russification. The anonymous survey data are displayed in diagrams and graphs that illustrate the linguistic dynamics of the use of Russian by the institute's cadets in various spheres of life – at home, at work, during studies, and when consuming content for personal and professional development. The study results showed that the lack of Ukrainian-language materials, limited English proficiency, and unwillingness to leave their comfort zone contributed to the spread of the Russian language in

various spheres. However, most military personnel positively assess the potential of English in countering Russification, believing that increasing their foreign language proficiency will help reduce the use of Russian. Further research could focus on exploring strategies to improve English language skills and engage service members in consuming English-language content.

Keywords: Ukrainian language, Russification, language issue, sociological survey, military personnel, English language.

Постановка проблеми. Проблема збереження та розвитку української культури та мови в середовищі військовослужбовців є надзвичайно актуальною в контексті сучасної війни. Попри значні зусилля держави та суспільства, частина військових продовжує використовувати російську мову в повсякденному спілкуванні та споживанні інформації. Це можна пояснити кількома факторами, серед яких брак україномовного контенту, історичне домінування російської мови в армії, що вплинуло на мовні вподобання старших поколінь і може впливати на молодих військовослужбовців, а також соціальний тиск, оскільки російська мова здавна асоціювалася з інтелектуальною елітою.

Це підкреслює важливість нашого дослідження, оскільки воно має на меті з'ясувати, чи може англійська мова відігравати вирішальну роль у подоланні русифікації молодого покоління військовослужбовців і чи існує потенціал відмови від російськомовного контенту на користь англійськомовного, якщо перехід на українську мову буде довготривалим процесом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження мовного питання в Україні – це багатогранний напрямок наукових досліджень, який привертає увагу як українських, так і закордонних лінгвістів, соціологів, політологів та істориків. Цікавість до цієї теми пояснюється складними історичними процесами, які вплинули на мовну ситуацію в Україні, а також сучасними викликами, пов'язаними з розвитком української мови та її місцем у суспільстві.

Дослідження проводяться в історичній сфері, вивчаючи походження русифікації українського суспільства, початки та причини цього явища. За великим тлумачним словником сучасної української мови «русифікація – це насильницьке запровадження російської мови, культури і т. ін.» [2, с. 1279]. Ці примусові дії протягом багатьох століть були спрямовані на знищення української національної ідентичності та підпорядкування українських земель росією.

На жаль, проблема русифікації не зникла з проголошенням незалежності України. За період становлення країни мовна ситуація розвивалася в умовах білінгвізму, де українська та російська конкурували в різних



статусах [6, с. 31]. А в умовах повномасштабної російської агресії вона лише набула нових форм і загострилася. Так як агресор, використовуючи інформаційну війну та окупацію частини українських територій, намагається знову підкорити український народ і знищити його культурну спадщину.

Попри це, більшість громадян, незалежно від мови спілкування, усвідомлюють, що у нас один спільний ворог – росія, яка намагається знищити нашу державність. Найбільш постраждалими від дій агресора є саме російськомовні міста сходу. В лавах Збройних Сил України поруч воюють україномовні та російськомовні і вони об'єднані єдиною метою – перемогою над ворогом. Після перемоги можна очікувати продовження змін у мовній самоідентифікації громадян та розширення сфери використання української мови у всіх сферах [1, с. 14].

Всупереч результатам опитування Соціологічної групи «Рейтинг» у березні 2022 року, що більшість українців не бачать «мовної проблеми» як актуальної для себе, і що це штучно створена політична дискусія [4, с. 253], ми можемо спостерігати зростання інтересу до культури та мови в Україні. «Рівень мовної самоідентифікації українців стабільно зростає», як зазначає у своїй науковій роботі Ю. Фігурний [7, с. 130]. А війна, як виклик для всього українського суспільства, тільки прискорює цей процес. «Українська мова як один із наріжних каменів державності сьогодні лише зміцнюється і лінії протистояння у цьому питанні зникають», наголошує Т. Л. Видайчук [3, с. 60].

Відбувається руйнування міфу про «братній народ» та ізоляція російської федерації від світового контексту є ключовими факторами, які підштовхують українців до активнішого використання рідної мови в повсякденному житті [5, с. 68].

Попри поточні історичні події, процес повного витіснення російської мови нам ще не вдалося досягнути. Мову окупанта все ще можна почути в громадських місцях, люди продовжують споживати російськомовний контент, користуватися російськими соцмережами та сайтами. Англійська мова, як мова міжнародного спілкування, могла б стати альтернативою російській. Оскільки українська та англійська мови належать до різних мовних сімей, повне панування англійської над українською мовою неможливе. Однак проста заміна однієї мови на іншу не розв'язує проблему русифікації, а лише змінює її форму. Тому необхідний комплексний підхід, що включає розвиток освіти, культури та громадянського суспільства.

Перспективи використання саме англійської мови – це доступ до величезного масиву інформації, що дозволяє отримувати знання безпосе-

редньо з оригінальних джерел, а не покладатися на переклад. Англійська мова є мовою міжнародних організацій та форумів, що полегшує співпрацю з іноземними партнерами та сприяє міжнародному визнанню України. Крім того, величезна кількість наукових, освітніх та розважальних ресурсів саме англійською мовою.

Комплексний підхід до вивчення англійської мови на високому рівні є необхідним кроком для забезпечення ефективної військової співпраці з міжнародними партнерами та для загального розвитку країни. Володіння англійською не тільки сприяє міжнародному співробітництву, але й відкриває доступ до величезного масиву інформації, сприяє розвитку науки та освіти, а також зміцнює національну безпеку. Відмова від російської мови на користь англійської може стати потужним інструментом для інтеграції України в європейський простір.

Мета статті – дослідження мовного питання за допомогою проведення соціологічного опитування військовослужбовців Київського інституту Національної гвардії України, щоб з'ясувати їх відношення до питання мови, оцінки ситуації зросійщення, та чи має потенціал англійська мова як інструмент в боротьбі з російською мовою.

Виклад основного матеріалу. Для дослідження мовного питання військовослужбовців Київського інституту Національної гвардії України проводилося соціологічне опитування за допомогою анонімного анкетування (google-forms) серед курсантів першого, другого, третього та четвертого курсів, які навчаються на бакалаврській програмі інституту. Загальна кількість респондентів – 110 курсантів, переважна більшість віком від 17 до 25 років. Варто зазначити, що вони не є філологами, тому англійська мова для них не є профільним предметом.

У Київському інституті ці слухачі навчаються за трьома основними спеціальностями: 081 «Право», 251 «Державна безпека» та 253 «Військове управління». Проте вони вивчають іноземну мову протягом усього чотирирічного навчання. На першому та другому курсах викладається загальний курс англійської мови для повсякденного вжитку, а на третьому курсі акцент робиться на військовій англійській мові. На четвертому курсі курсанти проходять спеціалізований курс англійської мови для правоохоронних органів.

Перший етап дослідження мав на меті проаналізувати мовну динаміку, що переважає серед курсантів, з акцентом на осмисленні їхньої мовної приналежності та мовного вибору, який вони роблять у повсякденному спілкуванні. Тому перші три запитання стосувалися рідної мови курсантів, мови, якою вони спілкуються в побуті, та мови, якою вони спілкуються в професійному середовищі. Результати опитування для наочності зображені у вигляді діаграм нижче (рис. 1, 2, 3).

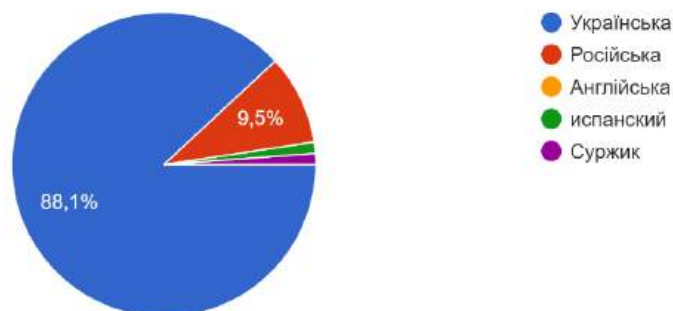


Рис. 1. Розподіл відповідей на питання «Яка мова є для Вас рідною?»

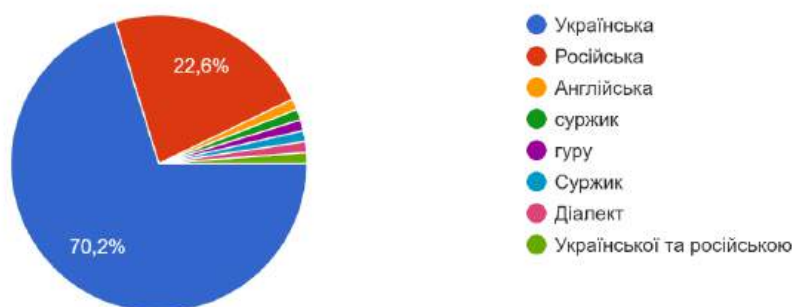


Рис. 2. Розподіл відповідей на питання «Якою мовою Ви переважно спілкуєтеся вдома?»

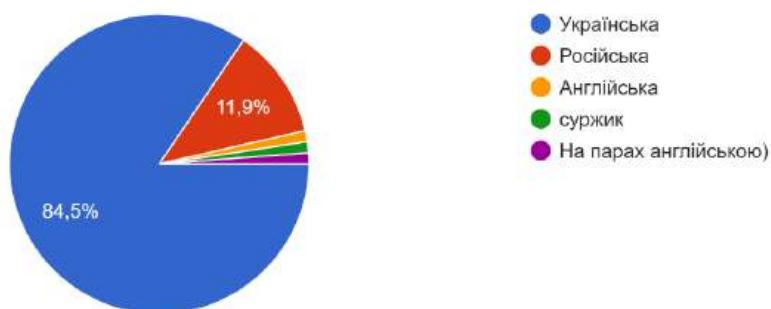


Рис. 3. Розподіл відповідей на питання: «Якою мовою Ви переважно спілкуєтеся на роботі/навчанні?»

Більшість учасників опитування незмінно вказували українську мову як мову, якій вони надають перевагу в усіх трьох питаннях, з показниками відповідей від 70,2% до 88,1%. На протиположність цьому, російську мову респонденти обирали в діапазоні від 9,5% до 22,6%. Що вказує на тенденцію до збільшення випадків вживання російської мови в порівнянні з даними отриманими під час шостого загальнонаціонального опитування в березні 2022 року [8]. Припускаємо, що тенденція до



збільшення високого рівня використання російської мови може бути результатом комплексу причин, включаючи адаптацію до нових реалій війни, коли люди прагнуть повернутися до звичного способу життя, тобто бажання повернутися до своєї «зони комфорту». Так само як наслідок інформаційної війни, спрямованої на збереження російського впливу. Меншість респондентів обрали англійську або інші мови. У категорії «інше» респондентам була надана можливість надати власні відповіді, що дозволило простежити за їхнім індивідуальним вибором.

Наступні питання стосувалися володіння мовами. Коли респондентів попросили вказати мови, які вони знають (з можливістю обрати кілька варіантів відповідей), 98,2% обрали українську, 68,2% – російську та 56,5% – англійську. У категорії «інше» були вказані такі мови, як польська, німецька, вірменська та суржик, але жодна з них не перевищила 5%.

Ми також запитали про рівень володіння цими мовами, використовуючи шкалу від 1 (не володію) до 5 (вільно володію). Нижче наведено результати у графічній формі (рис. 4, 5, 6).

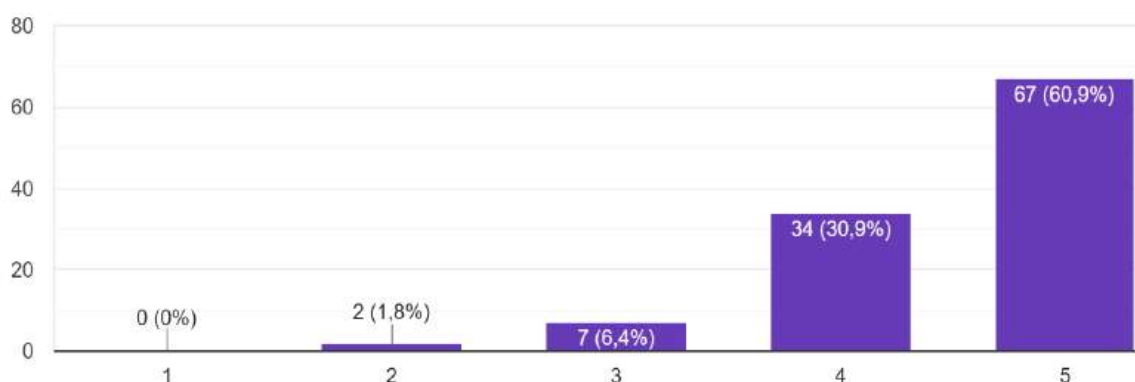


Рис. 4. Розподіл відповідей на питання «На якому рівні ви володієте українською мовою?»

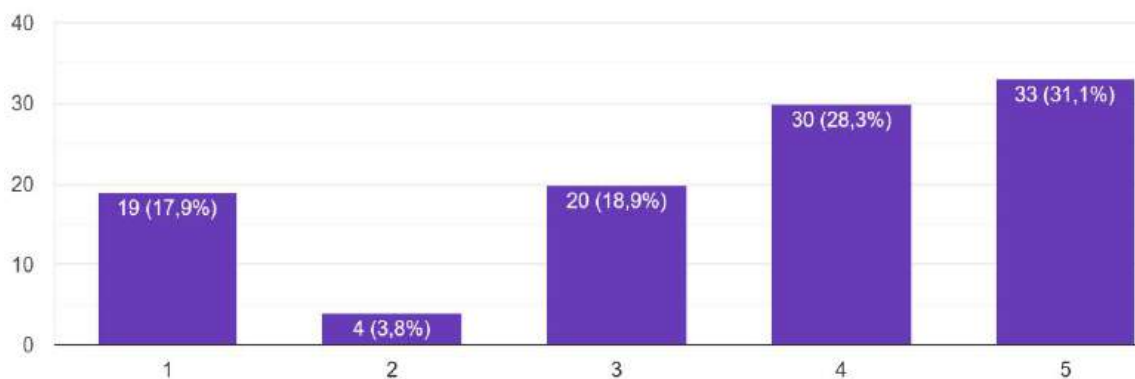


Рис. 5. Розподіл відповідей на питання «На якому рівні ви володієте російською мовою?»

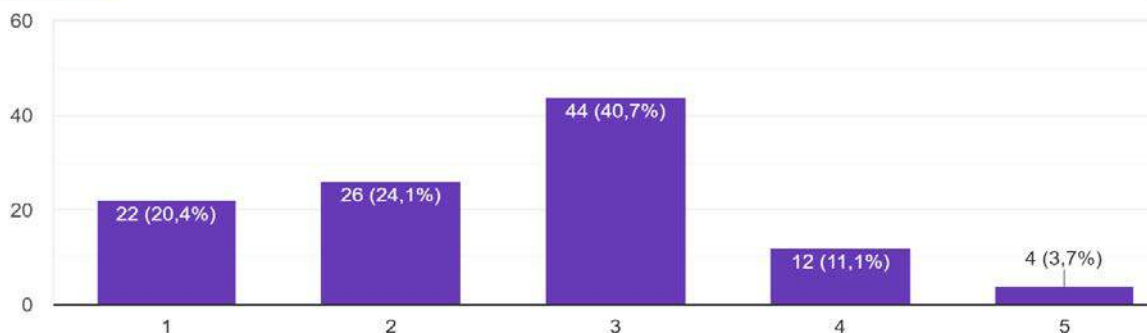


Рис. 6. Розподіл відповідей на питання «На якому рівні ви володієте англійською мовою?»

Більшість респондентів обрали 4-5 балів за шкалою володіння українською мовою, з них 60,9% вказали на вільне володіння. Щодо володіння російською мовою, відповіді розподілилися між 1, 3, 4 і 5 балами, і майже ніхто не обрав 2 бали. Однак найвищий відсоток вільного володіння (31,1%) був на рівні 5. Рівень володіння англійською мовою переважно був оцінений на 3 бали (40,7%), лише 3,7% заявили про вільне володіння, а 20,4% – про незнання мови. У категорії «інше» більшість респондентів обрали 1 бал, що свідчить про відсутність вільного володіння мовою.

Другий етап дослідження був спрямований на вивчення потенційного зв'язку між вибором контенту для дозвілля та рівнем володіння англійською мовою. Окрім того, ми прагнули проаналізувати перспективи вивчення англійської мови, як рушійну силу у повній відмові від російськомовного контенту. Тому у першому питанні на другому етапі опитування курсантів ми запитали про мову, якою вони користуються для пошуку та перегляду контенту у вільний час, де був можливий вибір кількох варіантів (рис. 7). Результати показали, що 87,3% обрали українську, 26,4% – російську та 25,5% – англійську.

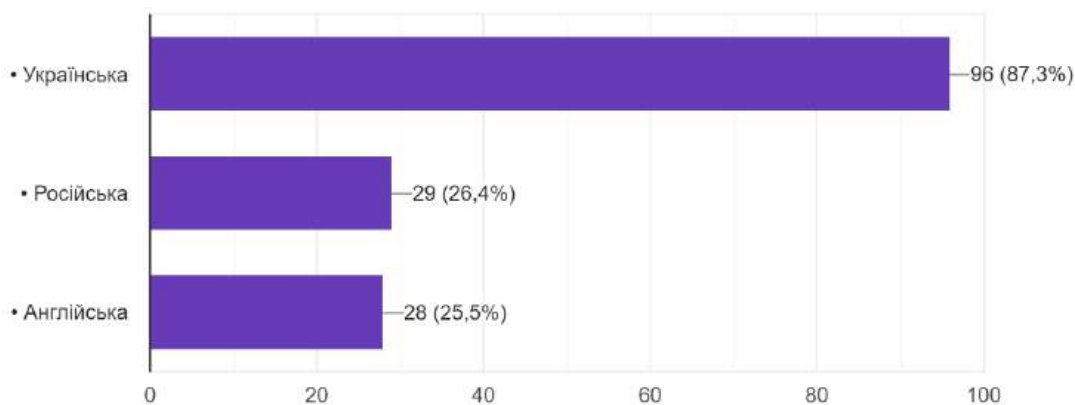


Рис. 7. Розподіл відповідей на питання «Яку мову Ви найчастіше використовуєте для пошуку та перегляду контенту у вільний час?»

На запитання, чи пов'язують вони вибір мови споживання контенту зі знанням мови, 64,5% відповіли «так». Це свідчить про те, що більша половина респондентів пов'язують свої мовні навички з контентом, який вони споживають у вільний від навчання та службових обов'язків час. Відповідно, підвищення рівня володіння англійською мовою потенційно може призвести до зменшення або повного переходу від російськомовного контенту до англомовного.

Ми вирішили дізнатися думку курсантів і включили відкриті запитання, щоб краще зрозуміти мовну динаміку серед військовослужбовців Київського інституту Національної гвардії України, а також їхній підхід до вивчення та вдосконалення англійської мови.

Перше відкрите запитання звучало так: *«Які переваги та недоліки ви бачите у використанні різних мов для пошуку інформації?»* У відповідь учасники опитування підкреслили переваги доступу до автентичних матеріалів і ширшого спектра інформації, що дозволяє їм аналізувати дані з різних джерел. З іншого боку, вони визнали, що обробка інформації менш знайомою мовою вимагає більше зусиль. Проте, деякі респонденти просто не вказали жодних помітних переваг чи недоліків у своїх відповідях на опитування.

На запитання *«Які переваги дає володіння англійською мовою в сучасному світі?»* ми отримали переважну кількість позитивних відповідей. Ці відповіді підкреслюють численні переваги, серед яких розширення можливостей у роботі та освіті, прямий доступ до оригінальної інформації, розширення кругозору, безперешкодне спілкування з людьми з інших країн, покращення перспектив працевлаштування, навчання за кордоном, підвищення кваліфікації, співпраця з іноземними партнерами у військових навчаннях тощо.

Згідно з опитуванням, незначний відсоток людей використовує російську мову у своєму житті – вдома, на роботі/навчанні, під час споживання контенту тощо. Дефіцит україномовного контенту та обмежене володіння англійською мовою призводить до використання російської мови, яка залишається панівною в усіх сферах життя. Однак на запитання про потенціал володіння англійською мовою у боротьбі з русифікацією 86,8% курсантів сказали «так». Це свідчить про те, що підвищення рівня володіння англійською мовою може сприяти відмові від використання російської мови.

Висновки. З огляду на поточну ситуацію в Україні, питання мови в армії є надзвичайно актуальним. Мова відіграє вирішальну роль у формуванні свідомості та має важливе значення в умовах війни, що триває.

Інформаційна війна так само важлива, як і будь-яка інша битва, оскільки перемога на полі бою може означати поразку в ширшій боротьбі –



за серця та уми людей. Росія продемонструвала значний досвід у психологічній та інформаційній війні, і російська мова є потужним інструментом у цьому відношенні. Все ще є військовослужбовці, які залежать від російської мови для отримання новин та інформації, що утримує їх у російській інформаційній сфері та дозволяє росії формувати їхній світогляд. З огляду на нинішні реалії в Україні, пошук швидкого та ефективного способу протистояти цьому впливу має вирішальне значення.

Дослідження, проведене в Київському інституті Національної гвардії України, показало, що більшість військовослужбовців вважають протидію русифікації важливою, і багато хто стверджує, що покращення рівня володіння англійською мовою могло б допомогти в цій справі. Основною перешкодою, що заважає військовослужбовцям відмовитися від російськомовного контенту, є відсутність альтернативних джерел для отримання освітньої, розважальної та професійної інформації, частково через недостатній рівень володіння іншою іноземною мовою. Іншою перешкодою є потреба в комфортному споживанні інформації, що також ускладнюється недостатнім знанням мови.

Наступні етапи досліджень можуть бути спрямовані на розробці комплексного підходу до покращення програми підвищення навичок володіння англійською мовою курсантами не філологічних спеціальностей, що дозволить їм отримувати необхідну інформацію мовою міжнародного спілкування.

Література:

1. Безсмертна Н. Функціонування української мови в умовах повномасштабної агресії Росії проти України. *Українознавчий альманах*. 2022. Вип. 30. С. 8-16. DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2022.30.1>
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. Т. VIII. 1728 с.
3. Видайчук Т. Л. Аспекти історії української мови як засіб формування національної ідентичності та історичної пам'яті. *Український педагогічний журнал*. 2022. № 2. С. 48-63. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-2-48-63>
4. Інформаційне суспільство і Природа у фокусі соціологічної аналітики: колективна монографія / за наук. ред. д. соц. н., проф. А. Лобанової, д. соц. н., проф. Л. Калашнікової, к. соц. н., доц. І. Грабовець. Київ : Вид-во «Каравела», 2023. 298 с.
5. Копистинська І. Мовні покручі всеукраїнських ЗМІ у період російського вторгнення. *Український інформаційний простір*. 2022. Вип. 2 (10). С. 66-84. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7948.10.2022.269708>
6. Подвойська О. Мовна ситуація під час російсько-української війни. *Studia Methodologica*. 2024. № 57. С. 29-38. DOI: <https://doi.org/10.32782/2307-1222.2024-57-3>
7. Фігурний Ю., Шакурова О. Повномасштабна агресія Російської Федерації проти України у вітчизняному науковому дискурсі: соціологічний вимір сучасних етнокультурних процесів. *Українознавчий альманах*. 2022. Вип. 30. С. 127-135. DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2022.30.18>
8. Шосте загальнонаціональне опитування: мовне питання в Україні. *Рейтинг* (19 березня 2022). URL: <http://surl.li/chnuc> (дата звернення: 26.09.24)

References:

1. Bezsmertna, N. (2022). Funktsionuvannia ukrainskoi movy v umovakh povnomasshtabnoi ahresii Rosii proty Ukrainy [The functioning of the Ukrainian language in the conditions of full-scale aggression by Russia against Ukraine] *Ukrainoznavchyi almanakh*, № 30. P. 8-16. [in Ukrainian]
2. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy: 250000 [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language] / uklad. ta holov. red. V. T. Busel. Kyiv; Irpin: Perun. 2005. T. 8. 1728 p. [in Ukrainian]
3. Vydaichuk, T.L. (2022). Aspekty istorii ukrainskoi movy yak zasib formuvannia natsionalnoi identychnosti ta istorychnoi pamiaty [Aspects of the Ukrainian language history as a tool for forming national identity and historical memory]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*. № 2. P. 48-63. [in Ukrainian]
4. Informatsiine suspilstvo i Pryroda u fokusi sotsiologichnoi analityky: kolektyvna monohrafiia [Information Society and Nature in the Focus of Sociological Analysis: a Collective Monograph]/ za nauk. red. d. sots. n., prof. A. Lobanova, d. sots. n., prof. L. Kalashnikova, k. sots. n., dots. I. Hrabovets. Kyiv: «Karavela». 298 p. [in Ukrainian]
5. Kopystynska I. (2022). Movni pokruchi vseukrainskykh ZMI u period rosiiskoho vtorhnennia [Language twists in all-Ukrainian mass media within the time of full-scale Russian invasion]. *Ukrainskyi informatsiinyi prostir*. № 2 (10). P. 66-84. [in Ukrainian]
6. Podvoiska O. (2024) Movna sytuatsiia pid chas rosiisko-ukrainskoi viiny [The language situation during the Russian-Ukrainian war]. *Studia Methodologica*. № 57. P. 29-38. [in Ukrainian]
7. Fihurnyi Yu., Shakurova O. (2022). Povnomasshtabna ahresiia Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy u vitchyznianomu naukovomu dyskursi: sotsiologichnyi vymir suchasnykh etnokulturnykh protsesiv [Full-scale aggression of the Russian Federation against Ukraine in the national scientific discourse: sociological dimension of modern ethno-cultural processes]. *Ukrainoznavchyi almanakh*. № 30. P. 127-135. [in Ukrainian]
8. Shoste zahalnonatsionalne opytuvannia: movne pytannia v Ukraini (19.03.22) [Sixth national survey: language issue in Ukraine]. *Reitynh*. (accessed 26.09.2024)